

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра нової та новітньої історії України

Дисидентський рух в Україні в 60-80-х роках ХХ ст

Робоча програма

нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалавра напрямку 6.020302
«Історія»

Робоча програма навчальної дисципліни «Дисидентський рух в Україні в 60-90-х роках ХХ ст.» для студентів за напрямом підготовки 6.020302 «Історія». - 21 грудня 2013 року. - 16 с.

Розробник: Баран Володимир Кіндратович, доктор історичних наук, професор

Рецензент: Шабала Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, професор

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри нової та новітньої історії України

протокол № 8 від 9 січня 2014 р. ,

Завідувач кафедри: _____ (Баран В. К.)

Робоча програма навчальної дисципліни

схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

протокол № 6 від 5 лютого 2014 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (інституту) _____ (Прокопчук В. Є.)

Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою
університету

протокол № ____ від 19. 02. 2014 р.

© Баран В. К, 2013

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів -2	0203 «Гуманітарні науки» 6.020302 «Історія»	за вибором
Модулів - 2	Історія	Рік підготовки -4
Змістових модулів -1		Семестр - 8
ІНДЗ: є		Лекції - 24 год.
Загальна кількість годин -72		
Тижневих годин (для денної форми навчання):	Бакалавр	Самостійна робота - 24 год.
Аудиторних -1,4		Індивідуальна робота - 24 год.
самостійної роботи - 1,4 індивідуальної роботи - 1,4		Форма контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Дисидентський рух в Україні в 60-90-х роках ХХ ст.» є формування у студентів цілісного та об'єктивного уявлення на рівні вимог вищої школи про витoki та подальшу еволюцію дисидентського руху в конкретно-історичних умовах панування тоталітарного режиму в Україні, про соціальну базу руху, ідейну спрямованість і практичну діяльність представників різних течій опозиції та історичне значення дисидентського руху.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Дисидентський рух в Україні в 60-90-х роках ХХ ст.» є:

- визначити соціально-політичні передумови виникнення дисидентського руху;
- простежити основні напрями і течії в українській опозиції до

тогочасного комуністичного режиму;

- виявити загальні та особливі риси українського дисиденства по відношенню до інших республік;
- проаналізувати еволюцію дисидентського руху від культурництва до політичного дисиденства і правозахисного руху;
- розглянути форми і методи діяльності влади по придушенню національно-визвольного руху, по боротьбі з опозицією;
- охарактеризувати історичну роль дисиденства і його місце в українському національно-визвольному русі ХХ століття.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: *знати*:

- соціально-політичні передумови дисидентського руху;
- основні напрями і течії опозиційного руху;
- форми і методи діяльності дисидентів;
- основні етапи еволюції дисидентського руху;
- місце і значення самвидаву, головні твори;
- головних лідерів дисидентського руху;
- мету і методи тоталітарного режиму в боротьбі з опозицією;
- понятійно-термінологічний апарат даної проблеми. *вміти*:
- аналізувати та узагальнювати конкретно-історичний матеріал;
- опрацьовувати історичні джерела і наукову літературу;
- давати власну оцінку історичним фактам, подіям, а також урядовим і опозиційним документам;
- користуватися історичною термінологією;
- підготувати повідомлення: політичні портрети дисидентів;
- застосовувати набуті знання, вміння і навички на практиці.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Дисидентський рух: зародження, розвиток,

течії, організації, лідери.

Тема 1. Історіографія дисидентського руху в Україні.

Основні джерела з історії опозиційного руху. Програмні документи підпільних організацій та матеріали «самвидаву», їх особливості і значення. Загальна характеристика зарубіжних досліджень (праці Л. Алексєєвої, Д. Байрау, М. Мейєра та інші). Характеристика основних вітчизняних праць з історії дисидентського руху (праці Ю. Зайцева, Г. Касьянова, О. Коханової, Ю. Курносова, А. Русначенка). Публікації в наукових збірниках та періодичних виданнях.

Тема 2. Хрущовська десталінізація та нові тенденції в суспільно-політичному і культурному житті України.

Характерні риси і особливості еволюції тоталітарної системи в СРСР після смерті Сталіна. Поняття «десталінізації», її обмеженість. Деякі законодавчі і організаційні зміни, часткова реабілітація і амністія жертв сталінського терору. Особливості становища в Україні. Критика «культу особи» та реакція в різних прошарках суспільства. Суперечливі тенденції в галузі літератури і мистецтва. Формування нового покоління інтелігенції.

Тема 3. Шістдесятництво - рух за національно-культурне відродження в Україні.

Новації в офіційній ідеології та посилення контактів із зарубіжними країнами. Зародження та поширення інакодумства серед молодого покоління інтелігенції. Впливи західної культури. Видатні представники української творчої молоді, пошуки нових форм в літературі і мистецтві. Шістдесятництво як історичне явище. Переростання фахових новацій в опозицію до офіційної ідеології.

Тема 4. Посилення опозиційності інтелігенції. Політичне дисиденство. Створення неформальних організацій, клуби творчої молоді. Київ та Львів як ідеологічні центри дисидентського руху. Утиски і переслідування з боку влади. Дискусії навколо мовного питання. Переростання культурництва в політичне дисиденство. Основні напрями і течії опозиційного руху.

Національне питання в дисидентському русі. Хроніка дисидентського руху 60-70-х років.

Тема 5. Релігійні течії в дисидентському русі.

Еволюція урядової політики щодо релігії та церкви після смерті Сталіна. Активізація діяльності греко-католиків і позиція Руської православної церкви. Нове посилення урядового курсу на подолання релігійності в країні. Боротьба віруючих за збереження релігійних вірувань та релігійної обрядовості. Рух за відновлення української греко-католицької церкви. Активізація діяльності релігійних сект та переслідування їх владою.

Тема 6. Літературно-публіцистична творчість дисидентів. Самвидав.

Дисиденство в літературно-публіцистичному житті України та Радянського Союзу. Основні літературно-публіцистичні твори українського дисиденства. Праця В. Мороза «Репортаж із заповідника імені Берії», її основні ідеї та значення. Поняття «самвидав» і «тамвидав». Методи поширення дисидентської літератури.

Тема 7. Підпільні групи і організації.

Підпільні групи кінця 50-х - початку 60-х років. Група «Об'єднання». Український національний комітет. Українська національна партія. Ходорівська група. Українська робітничо-селянська спілка та її програма. Український національний фронт, його Програма і Статут; Львівська філія. Підпільні групи 70-х років.

Тема 8. Правозахисний рух. Українська Гельсінська група.

Пошуки нових форм легальної опозиційності. Організаційне оформлення правозахисного руху. Микола Руденко та його шлях в лідери опозиції. Практична правозахисна діяльність Української Гельсінської групи. Документальні джерела УГГ, підтримка західної української діаспори. Активні учасники правозахисного руху в опозиції режиму. Розправа влади над членами УГГ. Відродження Гельсінської спілки наприкінці 80-х років.

Тема 9. Репресивна політика влади.

Репресивно-каральна система тоталітарного режиму в боротьбі проти інакодумства і політичної опозиції. Арешти і політичні процеси середини **60-х** років. Протести проти переслідування інтелігенції. Методи слідства, психологічний тиск і неправдиве судочинство. В'язні таборів і психлікарень. Масові арешти початку 70-х років. Переслідування правозахисників.

Тема 10. Політичні портрети опозиційного руху.

Роль об'єктивного фактора в опозиційному русі. Активні діячі опозиції, представники різних напрямів і течій. Творчий шлях і громадська діяльність Івана Дзюби. Значення його праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Валентин Мороз як публіцист і лідер опозиції. Основні ідеї його статті «Серед снігів». Життя і громадська діяльність Л. Лук'яненка. «Справа юристів». Літературно-публіцистичні твори Л. Лук'яненка. В'ячеслав Чорновіл - видатний діяч і лідер українського національно-визвольного руху. Літературно-публіцистична спадщина В. Чорновола.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лек.	Іно.	Сам. роб.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Змістовий модуль 1. Дисидентський рух: зародження, розвиток, течії, організації, лідери.				
Тема 1. Історіографія дисидентського руху в Україні.	6	2	2	2
Тема 2. Хрущовська десталінізація та нові тенденції в суспільно-політичному і культурному житті України.	6	2	2	2
Тема 3. Шістдесятництво - рух за національно- культурне відродження в Україні.	6	2	2	2
Тема 4. Посилення опозиційності інтелігенції. Політичне дисидентство.	6	2	2	2
Тема 5. Релігійні течії в дисидентському русі.	8	2	4	2
Тема 6. Літературно-публіцистична творчість дисидентів. Самвидав.	8	2	2	4
Тема 7. Підпільні групи і організації.	8	4	2	2
Тема 8. Правозахисний рух. Українська Гельсінська група.	8	4	2	2
Тема 9. Репресивна політика влади.	6	2	2	2
Тема 10. Політичні портрети опозиційного руху.	10	2	4	4
Усього годин	72	24	24	24

Самостійна робота

№	Тема	Кількість
1	Історіографія дисидентського руху в Україні	2
2	Хрущовська десталінізація та нові тенденції в суспільно-політичному і культурному житті України.	2
3	Шістдесятництво - рух за національно-культурне відродження в Україні	2
4	Посилення опозиційності інтелігенції. Політичне дисиденство.	2
5	Релігійні течії в дисидентському русі.	2
6	Літературно-публіцистична творчість дисидентів. Самвидав.	4
7	Підпільні групи і організації.	2
8	Правозахисний рух. Українська Гельсінська група.	2
9	Репресивна політика влади.	2
10	Політичні портрети опозиційного руху.	4
	Разом	24

6. Індивідуальні завдання

6.1. Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) - написання роботи на одну із вказаних тем на основі аналізу наукової літератури та документальних джерел. Вимоги: а) титульна сторінка; б) план; в) вступ; г) виклад основного матеріалу згідно пунктів плану; д) висновки; е) список використаної літератури. Обсяг ІНДЗ має складати 12-15 сторінок друкованого тексту. Форма контролю - співбесіда.

Тематика ІНДЗ:

1. Історичні передумови опозиційного руху в Україні в 60-80-х роках ХХ ст.
2. Ідеологічні засади опозиційного руху.
3. Значення національного питання у формуванні опозиційної ідеології.
4. Історіографія дисидентського руху в Україні.
5. Шістдесятництво як історичне явище.
6. Основні напрями і течії в опозиційному русі.
7. Українська інтелігенція в опозиційному русі.

8. Клуби творчої молоді та їх діяльність.
9. Робітничо-селянська спілка, «справа юристів».
10. Політичні процеси середини 60-х років ХХ ст.
11. Правозахисний рух. Українська Гельсінська група.
12. Релігійне дисидентство.
13. Репресивна політика влади проти інакодумства і опозиційності.
14. Літературно-публіцистична творчість дисидентів.
15. Організація «Самвидаву», поширення опозиційних творів в середині країни і за її межами.
16. Підпільні групи і організації кінця 50-х - початку 60-х років.

6.2. Підготувати доповідь (15-20 хвилин) про біографічні дані та громадсько-політичну діяльність одного з учасників дисидентського руху.

Тематика портретів:

1. В'ячеслав Чорновіл
2. Ліна Костенко
3. Іван Світличний
4. Василь Стус
5. Євген Сверстюк
6. Іван Дзюба
7. Василь Симоненко
8. Левко Лук'яненко
9. Валентин Мороз
10. Алла Горська
11. Сергій Параджанов
12. Іван Драч

7. Методи навчання

Методи навчання:

- словесні;
- наочні;

- практичні;
- інтерактивні.

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Питання для підсумкового контролю:

1. Історичні умови виникнення дисидентського руху.
2. Десталінізація і нові тенденції в суспільно-політичному і культурному житті України.
3. Історіографія дисидентського руху в Україні.
4. Джерела з історії дисидентського руху.
5. Етапи розвитку дисидентського руху в Україні.
6. Основні напрями дисидентського руху.
7. Мета та основні цілі дисидентів.
8. Концептуальні погляди дисидентів.
9. Державницькі ідеали дисидентського руху.
10. Шістдесятництво - рух за національно-культурне відродження України.
11. Культурно-просвітницька діяльність шістдесятників.
12. Клуби творчої молоді.
13. Представники образотворчого мистецтва в опозиційному русі. Алла Г Орська.
14. Протестаційна акція у київському кінотеатрі «Україна».
15. Еволюція дисидентського руху, перехід від культурництва до політичної опозиції.
16. Значення національного питання в опозиційному русі в Україні.
17. Дискусії навколо мовного питання.
18. Праця І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», її історичне значення.
19. Основні напрями і особливості релігійного дисидентства.

20. Правозахисний рух.
21. Українська Гельсінська група.
22. Самвидав. Поширення опозиційних творів всередині країни і за рубежем.
23. Найважливіші документи і публіцистичні твори опозиційного руху.
24. Підпільні групи і організації.
25. Українська робітничо-селянська спілка.
26. Український національний фронт.
27. Форми дисидентського опору.
28. Адміністративні утиски і переслідування дисидентів.
29. Система репресій в СРСР.
30. Арешти і політичні процеси середини 60-х років.
31. Масові арешти початку 70-х років. Переслідування правозахисників.
32. Жертви радянського режиму у дисидентському русі.
33. Левко Лук'яненко - політичний портрет.
34. В'ячеслав Чорновіл - політичний портрет.
35. Валентин Мороз - політичний портрет.
36. Діяльність братів Горинів.
37. Євген Сверстюк - політичний портрет.
38. Василь Стус - портрет дисидента.
39. Роль і місце дисидентського руху в українській історії.
40. Колишні дисиденти в державотворчих процесах у період Незалежності.

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Під час діагностики якості навчання можливе використання різних **методів** контролю, зокрема спостереження, бесіда, опитування, письмові роботи, анкетування, тестування, тощо.

Засобами діагностики успішності навчання є:

1. Поточна перевірка виконання студентами самостійних робіт.

2. Перевірка конспектування студентами лекційних занять.
3. Оцінювання відповідей студентів у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, дискусіях, презентації самостійних завдань.
4. Написання студентами поточних письмових тестових завдань за змістовними модулями.
5. Виконання та захист студентами індивідуального завдання за темою курсу.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль (мах = 40 балів)		Модульний контроль (мах =		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1		ІНДЗ	МКР 1	
18	12	10	60	100
Присутність на лекціях (1,5 бали за кожну лекцію)	Виконання індивідуального завданім	Індивідуальна бесіда за текстом написаної	Написання модульної контрольної роботи	

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту),	для заліку
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C	Задовільно	
67–74	D		
60–66	E		
1–59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного

11. Список джерел

1. Баран В. К. Україна 1950-1960-х рр.: Еволюція тоталітарної системи / В. К. Баран. - Львів, 1996.
2. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945-1991 рр.) / В. К. Баран. - Львів, 2003.
3. Батенко Т. 1965 рік. Перший погром шістдесятників / Т. Батенко // Самостійна Україна. - 1995. - 24-31 травня.
4. Білоконь С. Життя і смерть Алли Горської / С. Білоконь // Розбудова держави. - 1992. - № 4.
5. Вирок (Л. Лук'яненко) // Дзвін. - 1991. - № 3.
6. Винниченко І. І. Україна 1920-1980-х: депортації, заслання, вислання / І. І. Винниченко. - К., 1994.
7. Декларація Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод // Самостійна Україна. - 1996. - № 25-28.
8. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба // Вітчизна. - 1990. - № 5-7.
9. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба. - К., 2005.
10. Зайцев Ю. Дисиденти: опозиційний рух 60-80-х рр. / Ю. Зайцев // Сторінки історії України ХХ століття. - К., 1992.
11. Зайцев Ю. Дисиденти / Ю. Зайцев // Молодь України. - 1995. - 21

- березня.
12. Іващенко Д. Від Луцька до Яваса / Д. Іващенко // Народна трибуна. - 1991. - 19, 26 січня.
 13. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років / Г. Касьянов. - К., 1995.
 14. Касьянов Г. Правозахисний рух / Г. Касьянов // Самостійна Україна. - 1996. - №25-28.
 15. Касьянов Г. Шістдесятники. Дисиденти. Неформали. Знайомі незнайомці / Г. Касьянов // Віче. - 1994. - № 10-11.
 16. Кметик В. Оксамитовий сезон українського дисиденства / В. Кметик // За вільну Україну. - 1997. - 25 жовтня.
 17. Коханова О. Дисидентський рух в 60-70-х рр. / О. Коханова // Україна. Короткі нариси з історії. - К., 1992.
 18. Крохта В. Пам'яті О. Мешко / В. Крохта // Українське слово. - 1995. - 9 лютого.
 19. Курносов Ю. Інакомислення в Україні (60-і - перша половина 80-х рр. ХХ ст.) / Ю. Курносов. - К., 1994.
 20. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. - Т. 2. - 1953-1966.-Львів, 1996.
 21. Лук'яненко Л. Життєпис / Л. Лук'яненко // Вітчизна. - 1991. - № 1.
 22. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників / Л. Лук'яненко. - К., 1991.
 23. Лук'яненко Л. Не дам загинуть Україні / Л. Лук'яненко. - К., 1994.
 24. Лук'яненко Л. Немає інтересів вищих від національних / Л. Лук'яненко // Вітчизна. - 1991. - № 3.
 25. Лис С. В. Слово поза цензурою: Самвидав як феномен культури і суспільно-політичної думки 1960-х - 1980-х років (Західна Україна): Монографія / С. В. Лис. - Луцьк, 2008.
 26. Літопис нескореної України. - Львів, 1993.
 27. Матусевич М. Я виграв двобій з кегібістами, тому що переміг страх / М. Матусевич // Молодь України. - 1996. - 6 листопада.

28. Мешко О. Між смертю і життям / О. Мешко // Наука і суспільство. - 1997. - № 1-2.
29. Мороз В. «Маємо шанс...» / В. Мороз // Молода Волинь. - 1991. - 8 березня.
30. Мороз В. Шістдесяті роки на Україні / В. Мороз // Всесвіт. - 1992. - № 9- 12.
31. Мороз В. Серед снігів / В. Мороз // Сучасність. - 1971. - № 3 (123). - С. 64-81.
32. Національні відносини в Україні в ХХ столітті: 36. документів і матеріалів. - К., 1994.
33. Наші завдання // Українська Гельсінська група. 1978-1982. Документи і матеріали. - Смолоскип, 1983.
34. Новітня історія України (1900-2000). -К., 2000.
35. Овсієнко В. Український гельсінський рух - сила позапартійна / В. Овсієнко // Самостійна Україна. - 1994. - 12-19 квітня.
36. Овсієнко В. Ще не було святої волі / В. Овсієнко // Молодь України. - 1992. - 10 грудня.
37. Певний Б. Трагедія Алли Горської: погляд із закордону / Б. Певний // Слово і час. - 1991. - № 11.
38. Петренко М. Право зватися дітьми України / М. Петренко // Дзвін. - 1992.-№3-4.
39. Покальчук О. Еволюція дисиденства: національні особливості / О. Покальчук // Урядовий кур'єр. - 1996. - 15 червня.
40. Поляновский Э. Мятежный генерал / Э. Поляновский // Известия. - 1994. - 30 марта.
41. Правденко С. Феномен Левка Лук'яненка / С. Правденко // Голос України. - 1995. - № 6.
42. Присяжний М. Одісея В'ячеслава Чорновола / М. Присяжний // Дзвін. - 1991,-№8.
43. Решетиллов В. Левко Лук'яненко: самостійність - бомба для нероб і

- плутократів / В. Решетилів // К., 1991. - № 8.
44. Роженко М. У вінок слави українських шістдесятників: До 30-річчя протесі акційної акції у київському кінотеатрі «Україна» / М. Роженко // Українське слово. - 1995. - 31 серпня.
45. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х - початок 1990-х років / А. М. Русначенко. - К., 1998.
46. Русначенко А. Пробудження / А. Русначенко. - К., 1995.
47. Русначенко А. Розумом і серцем. Українська суспільно-політична думка 1940-х - 1980-х років / А. Русначенко. - К., 1999.
48. Свідзинський А. Уроки Петра Григоренка / А. Свідзинський // Зона. - 1994.-№6.
49. Сверстюк Є. Любов, що долає страх / Є. Сверстюк // Україна. - 1990. - № 19.
50. Сверстюк С. Перші паростки шістдесятництва / Є. Сверстюк // Молодь України. - 1995. - 24-27 січня.
51. Стріха М. «Лицар двох культур». Іванові Дзюбі - 60 / М. Стріха // Літературна Україна. - 1994. - 5 травня.
52. Чорновіл В. Лихо з розуму / В. Чорновіл. - Львів: «Меморіал», 1991.
53. Чорновіл В. Правосуддя чи рецидив терору / В. Чорновіл // Київ. - 1992. - № 6.
54. Яремчук Д. А. Політичні репресії: історичний аспект / Д. А. Яремчук // Трибуна. - 1995. -№ 3-4.